

TURINYS

ŽEMĖ 6

EUROPA 8

- Snieguota Europa 12
- Pakrančių Europa 16
- Kalnuota Europa 22
- Saulėta Europa 26
- Kaimynų Europa 30
- Pakraštėlio Europa 34

AZIJA 35

- Spalvinga Azija 40
- Paslaptinga Azija 46
- Dulkėta Azija 48
- Beveik dangoraizių Azija 52

AFRIKA 54

- Dykumų Afrika 58
- Žalumos Afrika 62
- Safarių ir atostogų Afrika 66

ŠIAURĖS AMERIKA 72

- Didžiųjų šalių Šiaurės Amerika 76
- Drebančios žemės Šiaurės Amerika 80
- Salų ir piratų Šiaurės Amerika 82

PIETŲ AMERIKA 86

- Muzikos ir džunglių Pietų Amerika 90

AUSTRALIJA IR OKEANIJA 94

- Mįslinga Australija ir Okeanija 96

ANTARKTIDA 102

ARKTIS 104

VANDENYNAI 105

PASAULIO ŠVENČIŲ KALENDORIUS 106

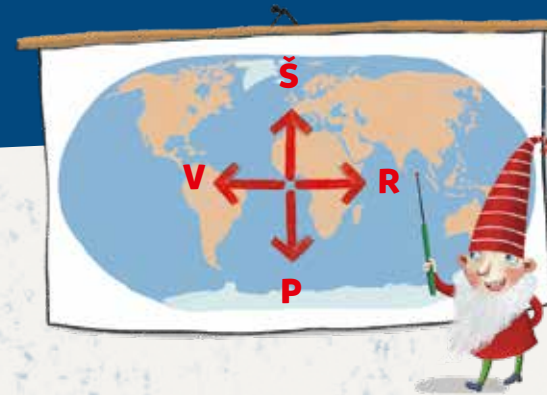

Žemė

Kartą Kakė Makė paklausė Netvarkos nykštuko:

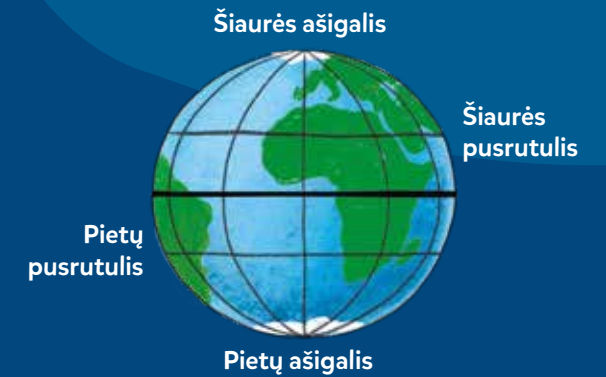
- Kodėl Žemę vadiname mėlynąja planeta?
- O kaip tu manai? - neskubėjo atsakyti nykštukas.
- Gal todėl, kad joje viskas žydi. Pavasarį mėlynai pražysta žibutės.
- Reikėtų labai daug žibučių, kad visa Žemė atrodytų mėlyna, - šyptelėjo nykštukas.
- Tai gal todėl, kad Žemėje daug kas dėvi džinsus? - toliau spėliojo Kakė Makė.
- O gal todėl, kad ant jos vaikšto daug žydros spalvos monstrų? - su savo spėjimu prisistatė ir Mamaisa.
- Arba žydrų monstrų su žydrais džinsais! - nesusilaikė ir Nanaisa.
- Puikūs spėjimai, bet iš tiesų yra taip, kad Žemėje yra labai didelių ežerų, upių, jūrų ir vandenynų. Sausumos Žemėje kur kas mažiau nei vandens. Iš kosmoso atrodo, kad beveik visa Žemės planeta yra vandens spalvos. Štai kodėl ją vadiname mėlynąja arba žydrąja planeta, - mirktelėjo Netvarkos nykštukas.
- Noriu pamatyti! - pašoko Kakė Makė. - Noriu, noriu, noriu!
- Kodėl gi ne? - sutiko nykštukas. -
- Jei labai nori, galime keliauti nors ir aplink visą pasaulį. Tik iš pradžių turi sužinoti kelis svarbius dalykus!

Pasaulio kryptys

Nepasimesti žemėlapiuose padeda pasaulio kryptys: šiaurė, pietūs, rytai ir vakarai. Šiaurė visada viršuje, pietūs - apačioje, vakarai - kairėje, rytai - dešinėje.

Kaip padalinta Žemė?

Tam, kad būtų lengviau, žmonės susitarė, kur yra Žemės pusiaujo linija. Ji eina per Žemės vidurį ir dalina Žemę į Šiaurės ir Pietų pusrutulius. Kitaip tariant, per planetos pilvą (jei ji tokį turėtų) į dvi lygias dalis! Žemės šiaurėje (viršuje) yra Šiaurės ašigalis, o pietuose (apačioje) - Pietų ašigalis.

Diena ir naktis

Žemė sukasi aplink Saulę. Tuo pačiu metu ji sukasi pati apie save. Toje pusėje, kurią Žemė atsuka į Saulę, būna diena. Tuo pačiu metu kitoje pusėje - naktis. Taip per 24 valandas (vieną parą) Žemė apsisuka apie savo ašį.

Metų laikai

Per metus Žemė apsisuka aplink Saulę. Saulės spinduliai į skirtingas Žemės vietas krinta nevienodai, todėl kai kur būna metų laikai. Ties pusiauju, kurį Saulė visada pasiekia, vasara būna visus metus. Kiek žemiau arba aukščiau pusiaujo būna keturi metų laikai: vasara, rudenis, žiema ir pavasaris. Na, o Žemės ašigaliuose visus metus karaliauja žiema.

EUROPA

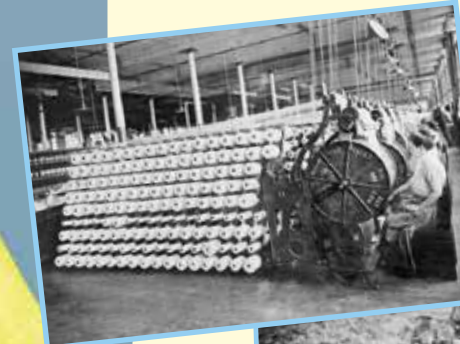
Europos žemyną iš pietų pusės skalauja **VIDURŽEMIO JŪRA**, iš vakarų pusės **ATLANTO VANDENYNAS**, iš šiaurės **ARKTIES VANDENYNAS**, o rytų pusėje Europa jungiasi su **AZIJOS ŽEMYNU**.

Europa buvo vienas pirmųjų žemynų, kuriame žmonės pradėjo kurti miestus. Tai įvyko labai seniai, kai kūrėsi senovės Romos ir Graikijos civilizacijos.

CIVILIZACIJA – tai žmonių grupė, kuri kuria miestus, stato pastatus, kuria meną, perka ir vieni kitiems parduoda daiktus, turi raštą, o svarbiausiais žmonių reikalais (kas kur gyvena, ką dirba, kokių taisyklių privalo laikytis ir panašiai) rūpinasi vadovas arba vadovų grupelė.

Prieš 300 metų Europos valstybėje Anglijoje žmonės sukūrė pirmąsias gamybos mašinas ir pradėjo jomis gaminti įvairius daiktus. Kai daiktus žmonės pradeda gaminti nebe savo rankomis, o mašinomis ir aparatais, tai vadinama **PRAMONĖS (INDUSTRIJINE) REVOLIUCIJA**.

Prieš maždaug 100 metų Europoje prasidėjo ir visą pasaulį apėmė Pirmasis pasaulinis karas. Po jo vyko ir Antrasis pasaulinis karas. Tai buvo didelė tragedija!

Europos Sąjunga sudaro Europos šalys. Tiesa, ne visos, bet laikui bėgant vis daugiau žemyno šalių nori prisijungti prie Europos šeimos. Europos Sąjungos tikslas – palaikyti taiką ir šalių draugystę, kviešti šalis kurti išradimus ir mokslo atradimus bei saugoti gamtą. Dauguma Europos Sąjungos šalių naudoja vienodus pinigus – eurus.

*Europos Sąjungos šūkis –
In varietate concordia.
Jis reiškia:
„Suvienijusi įvairovę.“*

Visi skirtingi ir įdomūs!

Europoje yra salų, kurios yra šalys. Tai **MALTA, KIPRAS, ISLANDIJA, DIDŽIOJI BRITANIJA** (joje yra didžioji dalis Jungtinės Karalystės).

Mažiausia šalis Europoje ir visame pasaulyje yra **VATIKANAS**. Vatikane gyvena katalikų popiežius.

Didžiausias Europos ežeras - **LADOGOS**.

Ilgiausia Europos upė - **VOLGA**.

Aukščiausias Europos kalnas yra **ELBRUSAS**.

Daugiausiai žmonių Europoje gyvena Turkijos mieste **STAMBULE**. Jame sutelpa beveik 15 milijonų žmonių. Tai net penkis kartus daugiau, nei gyvena visoje Lietuvoje!

Europą sudaro net kelios dešimtys atskirų valstybių. Vienos didelės, kitos mažesnės. Beveik kiekviena valstybė turi savo kalbą, nors kai kuriose kalbama ta pačia kalba. Kiekviena valstybė turi savo vėliavą, himną, sostinę. Yra šalių, kurios driekiasi net per du žemynus - Europos ir Azijos. Tokios šalys yra Rusija ir Turkija.

Nuo citrinų iki kankorėžių

Europa - miškų kraštas, todėl joje gyvena daug miško gyvūnų: elniai, stirnos, šernai, briedžiai, kiškiai, voverės, ežiai, vilkai, lūšys, lapės, rudosios meškos, stumbrai. Danguje skraido gandrai, gervės, žuvėdros, vanagai, garniai, pelikanai. Vandenyse gausu įvairiausių žuvų, tarp jų lydekų, lašišų, silkių, o ir vieną kitą ruonį tikrai gali sutikti. Europos pietuose auga palmės, citrinų ir apelsinų medžiai. Ištisuos metus žydi gėlės. Keliaujant į Europos šiaurę, oras vėsta ir egzotiškų vaisių medžiai čia neauga. Vietoj jų veši eglės, pušys, beržai, liepos, ąžuolai.

Europoje yra kalnų. Didžiausias Europos kalnynas - **ALPĖS**. Alpių kalnai driekiasi net per kelias šalis.

SNIEGUOTA EUROPA

Islandija – įspūdinga sala, kurioje į didelį aukštį veržiasi karšto vandens geizeriai. Čia yra šilto vandens šaltinių, kuriuose žmonės pliuškenasi net tada, kai šalia plyti ledas ir sniegas. Islandija didžiuojasi savo Gulfoso kriokliu. Jis – nuostabus! Islandų kalboje *gull* reiškia „auksas“, o *foss* – „krioklys“. Krioklys taip vadinamas, nes kartais jo vanduo atrodo tarsi auksinio atspalvio.

Sostinė – Reikjavikas.
Pinigai – Islandijos krona.

Norvegija – šalis, kurios šiaurėje galima pamatyti šiaurės pašvaistę, o gal net trolį! Saugotis trolių įspėja net specialūs kelio ženklai. Nors kas žino, gal tai tik pokštas? Vienas žymiausių Norvegijos gamtos stebuklų – Geirangerio fjordas. Nuo fjordo skardingų šlaitų krenta kriokliai, iš kurių žymiausias – Septynios Seserys. Pasak legendos, kartą vikingas, išvykęs į pasaulį ieškoti sau žmonos, sutiko septynias gražuoles seseris. Susikrimtęs ir negalėdamas pasirinkti, kuri jam labiausiai tiktų į žmonas, vikingas bėgant laikui sustingo ir virto kriokliu, taip pat ir visos seserys priešingame fjordo krante.

Sostinė – Oslas.
Pinigai – Norvegijos krona.

Sostinė – Helsinkis.
Pinigai – euras.

Suomija dar vadinama tūkstančio ežerų šalimi, nors joje ežerų kur kas daugiau! Vienas gražiausių ežerų – Kilpisjersvis. Prie jo susitinka trys Šiaurės Europos šalys: Norvegija, Švedija ir Suomija. O čia pat, sakoma, gyvena Kalėdų Senelis. Ši Suomijos dalis vadinama Laplandija. Suomijoje taip šalta, kad visad norisi sušilti, gal todėl suomių taip mėgsta sauną. Tai tradicinė suomių pirtis. Sakoma, kad saunų Suomijoje daugiau nei mašinų! Įdomu, ar saunas mėgsta Muminukai? Tai Tuvės Janson sukurti vaikiški personažai, kurie tapo tikru Suomijos simboliu. Jei jie saunose ir nesišildė, tai tikrai skanavo suomių mėgstamiausių sūrių saldainių – salmiakų!

Sostinė – Stokholmas.
Pinigai – Švedijos krona.

Švedijoje netrūksta pramogų. Čia gali slidinėti, keliauti į žygius, grožėtis miestų pastatais, muziejais ar net apsigyventi ledo viešbutyje. Jis kasmet statomas iš naujo, nes sušilus orui ištirpsta. Švedijoje gyvena vaikų rašytoja ir „Pepės Ilgakojinės“ autorė Astrida Lindgren. Jos atvaizdas puošia 20 kronų banknotą. Čia taip pat išrasti automobilių saugos diržai. Juos sugalvojo Nilsas Bohlinas.

